

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКА МАЙБУТНЬОГО

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ СТУДЕНТІВ,
АСПРАНТІВ ТА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

Випуск 1(11), 2023

Мукачево

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Науково-методичною радою Мукачівського державного університету
(Протокол №4 від 16.05.2023 р.)

Головний редактор:

Гоблик Володимир Васильович – доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України, перший проректор, Мукачівський державний університет

Заступник головного редактора:

Молнар Тетяна Іванівна – голова Наукового товариства студентів, аспірантів, молодих вчених, Мукачівський державний університет

Відповідальний секретар: Мовчан К.М.

Мукачівський державний університет

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Кабачій Василь Миколайович – к. ф-м. н., доцент;

Кобаль Василь Іванович – к. пед. н., доцент, проректор з науково-педагогічної роботи;

Козарь Оксана Петрівна – д-р. т. н., академік Української технологічної академії (м. Київ), професор кафедри інженерії, технологій та професійної освіти;

Корнієнко Інокентій Олексійович – д-р. психол. н., професор, доцент кафедри психології;

Лужанська Тетяна Юріївна – к. географічних наук, доцент;

Малець Олександр Омелянович – д-р. і. н., професор;

Мілашовська Ольга Іванівна – д-р. е. н., професор, завідувач кафедри готельно-ресторанної та музейної справи;

Моргун Алла Володимирівна – к. філол. н., декан гуманітарного факультету;

Попович Наталія Михайлівна – д-р. пед. н., доцент, завідувач кафедри музичного мистецтва;

Прокопович Лідія Сигізмундівна – к. філол. н., доцент, завідувач кафедри філологічних дисциплін та соціальних комунікацій;

Проскура Володимир Федорович – д-р е. н., професор;

Реслер Марина Василівна – д-р е. н., професор, академік Академії економічних наук, декан факультету економіки, управління та інженерії;

Стегней Маріанна Іванівна – д-р. е. н., професор кафедри економіки та фінансів;

Теличко Наталія Вікторівна – д-р. пед. н., професор кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання;

Товканець Ганна Василівна – д-р пед. н., професор, завідувач кафедри теорії та методики початкової освіти;

Фізеші Октавія Йосипівна – д-р. пед. н., професор кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту;

Черепаня Наталія Іванівна – к. пед. н., доцент, завідувач кафедри дошкільної та спеціальної освіти;

Черничко Тетяна Вікторівна – д-р. е. н., професор, завідувач кафедри економіки та фінансів.

здійснення освітньої роботи в повсякденному житті (у вигляді спостережень, екскурсій, самостійної художньої діяльності) та на заняттях, які будуються переважно на ігрових методах та прийомах, з наданням дитині можливості проявляти фізичну та творчу активність [3].

Отже, щодо формування художньо-естетичних компетентностей в образотворчій діяльності, то у дітей дошкільного віку вони розвиваються за відповідними компонентами та мають певні особливості, а використання різноманітних форм організації навчання дошкільників забезпечує ефективне засвоєння знань, умінь і навичок, впливає на розвиток художньо-естетичної компетентності у дітей.

Процес формування усіх складових художньо-естетичних компетентностей дошкільників засобами образотворчої діяльності потребує від педагогів пошуку професійно виважених шляхів до розв'язання цього питання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васильєва К.В., Гусєв Д.А. Народне декоративно-прикладне мистецтво як засіб залучення дошкільників до культури рідного краю / К.В. Васильєва, Д.А. Гусєв // Міжнародний журнал прикладних і фундаментальних дослідів. – 2015, № 10-3. – С.562-565;
2. Калуська Л.В. Дивокрай. Вибрані дидактико-методичні матеріали : для працівників дошкільних закладів. Ч.1 /Л.В. Калуська. – Тернопіль: Мандрівець, 2005. – 320с.
3. Луцан Н.І. Декоративно-прикладне мистецтво та основи дизайну: навчальний посібник / Н.І. Луцан – К.: Видавничий Дім «Слово», 2009. – 172 с.

УДК 351.91-043.83:373.3.091.33-027.22(045)

Кузьма-Качур М. І.

кандидат педагогічних наук, доцент
Мукачівський державний університет

Кохан М. Д.

магістр, Мукачівський державний університет

ВПРАВИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З САМОКОНТРОЛЮ І САМООЦІНКИ

У статті розкрито сутність та значення вправ у формуванні самоконтролю та самооцінки здобувачів початкової освіти. Авторами зосереджено увагу на характеристиці видів вправ та наведено приклади деяких з тих, що використовують у процесі вивчення тем

природничої освітньої галузі з оцінним компонентом. Виконання таких вправ сприятиме реалізації мети формування навичок самооцінки та самоконтролю в курсі «Я досліджую світ».

Ключові слова: вправи, види вправ для формування самоконтролю і самооцінки, самоконтроль, самооцінювання.

The article reveals the essence and significance of exercises in the formation of self-control and self-esteem of applicants for primary education. The authors focus on the characterization of the types of exercises and provide examples of some of those that are used in the process of studying the topics of the natural educational field with an evaluative component. Performing such exercises will contribute to the realization of the goal of developing self-esteem and self-control skills in the course "I explore the world."

Keywords: exercises, types of exercises for the formation of self-control and self-esteem, self-control, self-assessment.

Система природничо-наукової освіти в початковій школі останнім часом зазнала низку змін. Освітній процес, замість домінуючого формування природничо-наукових знань і об'єктивних дій, тепер спрямований на цілісний розвиток особистості здобувача освіти, його індивідуальності і самостійності, здатності до самонавчання. Згідно з Державним стандартом початкової загальної освіти, важливим освітнім результатом навчання є універсальна навчальна діяльність. Під універсальною навчальною діяльністю, в сучасних дослідженнях, розуміють сукупність узагальнених дій учня, що забезпечують його здатність до самостійного засвоєння знань, до свідомого і активного привласнення нового соціального досвіду, до саморозвитку і самовдосконалення. У складі універсальної навчальної діяльності особливе місце займає самоконтроль і самооцінювання, які сприяють організації та становленню здобувача початкової освіти.

У методиці навчання в початковій школі проблема формування самоконтролю і самооцінки у здобувачів освіти в основному розглядаються на прикладі математики та предметів філологічного циклу. Тим часом природничо-наукова освіта має багатий потенціал у вирішенні цієї проблеми. Це знаходить відображення в меті і змісті навчального матеріалу, діяльності, якою займаються здобувачі початкової освіти на уроці (опис і зіставлення об'єктів і явищ природи, спостереження, експеримент, встановлення причинно-наслідкових зв'язків та ін.), урочних і позаурочних формах організації освітнього процесу. Саме викладання природничої освітньої галузі, на відміну від інших шкільних предметів, засноване на близькому, знайомому з повсякденного досвіду учневі матеріалі, впливає на його почуття та викликає інтерес, що є сприятливою умовою для формування умінь самоконтролю і самооцінки.

Розвиток здобувача початкової освіти не можливо уявити без усвідомлення процесів, що відбуваються у докільлі: природному та суспільному. З цього випливає, що одним із першочергових завдань вчителя початкової школи є забезпечення розвитку процесу формування в них

самооцінки та самоконтролю. В об'єктиві означеної проблеми знаходимо результати напрацювань науковців у психолого-педагогічних джерелах: теоретичні аспекти самооцінки розробляли І. Зязюн, І.Киричук, М. Москалець, Г. Радчук, А. Ратінов, С. Рубінштейн, І. Серьогіна, В. Співак та ін.; психологічні аспекти самооцінки досліджували В. Баранник, Л. Гримак, В. Співак та ін.; методичну систему контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів розробили Т. Байбара, Н. Бібік, М. Вашуленко, Т. Гільберг, Н. Коваль, В. Мартиненко, К. Пономарьова, О. Прищепа та ін.

Характерною особливістю сьогоденної освіти є надання пріоритетності формуванню у здобувачів освіти суб'єктної позиції, яка проявляється у бажанні та здатності самостійно здобувати знання, критично і творчо мислити, опрацьовувати здобуту інформацію, застосовувати засвоєні знання на практиці, прагнути до самоосвіти та саморозвитку.

Мета статті – описати вправи на формування у здобувачів початкової освіти навчальної діяльності з самоконтролю і самооцінки при вивченні тем природничої освітньої галузі інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Сполучною ланкою між теоретичною базою методичної системи та інструментарієм, який міг би бути використаний усіма учасниками освітнього процесу є вправи на формування самоконтролю і самооцінки при викладанні тем природничої освітньої галузі у початковій школі.

Важливість вправ в досягненні міцних знань і формуванні предметної діяльності неодноразово підкреслювалася класиками педагогіки. Я. Коменський писав: *«Так як тільки вправа робить людей тямущими в усіх речах... і тому здатними до всього, ми вимагаємо, щоб в усіх класах учні вправлялись на практиці: в читанні і письмі, в повторенні і суперечках, в перекладах прямих і зворотних, в диспутах і декламації тощо»* [2].

Великий педагог Й.-Г. Песталоцці наголошував на необхідності спеціальних систематичних вправ, розміщених у порядку наростаючої трудності – «від навички в дуже простих справах до навички в надзвичайно складних» [3].

У тлумачному словнику української мови «вправа» – це спеціально організоване за навчальних умов багаторазове виконання окремих операцій, дій або діяльності з метою оволодіння ними для їх удосконалення, спеціальне завдання, котре виконується для набуття певних навичок або закріплення наявних знань» [1, с.205].

Як зазначено у [4] «Вправи – це планомірно організоване, свідомо осмислене багаторазове повторення певних дій і прийомів, які ускладнюються, з метою формування, закріплення та вдосконалення практичних навичок і вмінь учнів».

Вправи – це багаторазове повторення певних дій або видів діяльності для їх засвоєння, яке опирається, на розуміння і супроводжується свідомим контролем і коректуванням. Вправа – практичний метод навчання, який передбачає планомірне, організоване, повторне виконання дій із метою оволодіння ними або підвищення їх якості.

Виділяють такі види вправ:

а) підготовчі, їх мета – підготувати здобувачів освіти до сприйняття нових знань і способів їх застосування на практиці;

б) вступні сприяють засвоєнню нового матеріалу на основі розрізнення споріднених понять та ідей;

в) пробні – перші завдання на застосування тільки що засвоєних знань;

г) тренувальні, спрямовані на засвоєння учнями навичок у стандартних умовах;

г) творчі – застосування знань, умінь та навичок у нестандартних умовах, різних життєвих ситуаціях;

д) контрольні – мають в основному навчальний характер (письмові, графічні, практичні) [4].

За способом виконання вправи поділяють на такі види:

– усні вправи, виконання яких сприяє розвитку логічного мислення, пам'яті, мови і уваги у здобувачів освіти. Вони відрізняються динамічністю, не вимагають затрати часу на ведення записів;

– письмові вправи використовуються для закріплення знань і формування умінь щодо їх застосування, сприяють розвитку культури письмового викладу, самостійності при виконанні завдань;

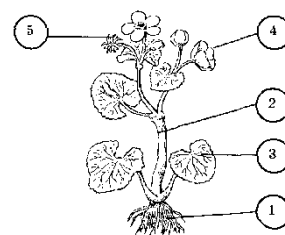
– графічні вправи – це роботи здобувачів освіти зі складання схем, рисунків, зарисовок за результатами виконання лабораторних дослідів або проведених спостережень під час екскурсій. Графічні вправи виконуються одночасно з письмовими, їх використання допомагає здобувачам початкової освіти краще сприймати, переосмислювати і запам'ятовувати навчальний матеріал, сприяють розвитку просторового мислення.

Підібрані нами вправи спрямовані на формування природничо-наукових уявлень і понять, а також предметних дій у здобувачів початкової освіти. Кожна вправа має навчальну мету, відповідно до свого типу і етапу, на якому вона застосовується. Застосовувати вправи можна на будь-якому етапі уроку, незалежно від того, до якого типу він належить. Опишемо приклади вправ для використання на уроках у різних класах.

Вправа для порівняння виконаної роботи із зразком, на формування підсумкового самоконтролю і самооцінки у першому класі:

– Визначте частини рослини. Запишіть число навпроти назви частини рослини.

- ___ корінь,
- ___ листок,
- ___ стебло,
- ___ квітка,
- ___ плід.

Перевір себе: 1 – корінь, 2 – стебло, 3 – листок, 4 – квітка, 5 – плід.

Оцініть себе, зафарбуйте кружечок одним із кольорів :

- – вірно, виконав сам/а;

- виконав сам/а, є помилки;
- не зміг/змогла виконати, але тепер уже знаю.

Вправа на виконання діяльності за зразком з метою формування підсумкового самоконтролю і самооцінки у першому класі:

- Розділіть зображені на фотографіях рослини на листяні і хвойні. Заповніть схему. За якими ознаками ви будете їх розділяти? Якщо вам важко, скористайтеся підказкою.

Рослини

Листяні

Хвойні

сосна

береза

клен

ялина

Підказка: до хвойних відносять рослини, насіння яких розвивається у шишках, а листя – хвоїнки; листяні рослини мають плоскі, широкі і опадаючі листя.

Оцініть себе, зафарбуйте кружечок одним із кольорів :

- вірно, виконав сам/а не користуючись підказкою;
- користуючись підказкою виконав/ла вірно;
- використовуючи підказку, допустив/ла помилку.

Для виконання дій за зразком у другому класі доцільно виконувати вправи на відповідність. Наприклад:

Познач на схемі частини гриба. Схему №1 заповни користуючись підручником, після чого накрій її аркушем паперу. Схему №2 заповни самостійно. Перевір себе за схемою 1.

Схема 1.

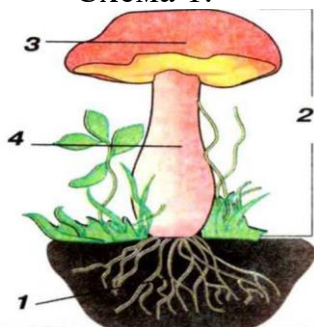
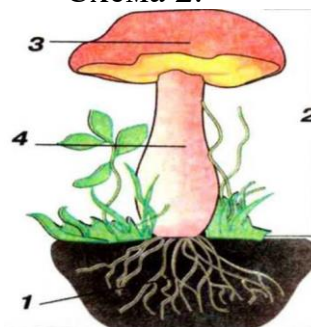

Схема 2.

Оціни себе, зафарбуй кружечок з тим результатом, який отримав/ла:

- виконано вірно ;
- є помилки ;
- виникли труднощі, але тепер я знаю .

Вправи для 2 класу спрямовані на виконання дій за розгорнутою інструкцією, а також на формування поопераційного контролю. Проте, уже у цей період використовують вправи й для здійснення ще парного контролю. Наведемо приклад такої вправи:

- Визнач, хто ким харчується. З'єднай тварин лініями.

Перевір себе.

Лисиця

Орел

щука

заєць

Карась

Оціни себе, зафарбуй кружечок в таблиці оцінювання кольором з тим результатом, який отримав/ла:

- виконано вірно ;
- допустив 1-2- помилки ;
- допустив 3-4 помилки .

Нехай сусід за партою перевірить і оцінить вашу роботу. Перевірте і оцініть роботу товариша за зразком.

Оціночна таблиця

Самооцінка	Оцінка товариша	Оцінка вчителі
○	○	○

У 3-4 класах виконання вправ передбачає формування у здобувачів початкової освіти прогностичної самооцінки. Наведемо приклад вправ:

– Прочитай уважно текст, знайди 2 помилки. Підкресли їх. Якщо відчуваєш труднощі, скористайся підручником, картою півкуль, глобусом: «Наша Земля має форму кулі. Навколо Землі обертаються по своїх орбітах планети та Сонце. Земля здійснює оберт навколо своєї осі за добу. Глобус – модель Землі. Лінії на глобусі та карті, які з'єднують Північний і Південний полюси називають паралелями».

Перевір себе (підкресли):

- впевнений, що виконав завдання правильно;
- є сумніви, думаю, що допустив помилки.

Порівняй свою роботу із зразком.

«Наша Земля має форму кулі. Навколо Землі обертаються по своїх орбітах планети та Сонце. Земля здійснює оберт навколо своєї осі за добу. Глобус – модель Землі. Лінії на глобусі та карті, які з'єднують Північний і Південний полюси називають паралелями».

Оціни себе: знайшов у тексті 2 помилки – відмінно, знайшов 1 помилку – добре, не знайшов помилки – треба ще довчити.

Вправи підібрані таким чином, що сприяють навчанню школярів основним методам самоконтролю, допомагають вибрати найбільш зручні з них для проведення контролюючих дій в кожному конкретному випадку. Однією з умов формування в учнів навчальних дій самоконтролю і самооцінки є вказівки вчителя про порядок їх виконання при виконанні вправи, які подаються в процесі проведення інструктажу. Для цього доцільно використовувати картки-інструкції з порядком самоконтролю і самооцінювання. Вони повинні містити пояснення про те, коли і яким чином здобувачі освіти повинні контролювати, оцінювати свої дії і свій результат.

Використання вправ посилює відповідальність у здобувачів початкової освіти, привчає їх виконувати завдання без помилок, а при виявленні їх – зразу виправляти, активізує освітній процес, пробуджує пізнавальний інтерес, сприяє формуванню контрольної-оцінювальної діяльності. Природничу освітню галузь у початковій школі виконує пропедевтичну функцію, готує здобувачів освіти до подальшого вивчення природничо-наукових предметів. Тому вчителю необхідно забезпечити стійку якість результатів її викладання на початковому етапі, а це багато в чому залежить від рівня сформованості здобувачами освіти навчальних дій самоконтролю і самооцінки. Подальші наші дослідження будуть спрямовані на складанні карток-інструкцій з порядком самоконтролю і самооцінювання.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К, 2009. – С. 205.
2. Педагогічна система Яна Амоса Коменського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukped.com/materialy/istoriia-pedahohiky/2639-pedagogichna-sistema-jana-amosa-komenskogo.html>.
3. Педагоги-класики кінця XVIII – XIX ст. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://megalib.com.ua/content/4050_Pedagogi_klasiki_kincy_XVIII_XIX_st.html.
4. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. посібник [Електронний ресурс] / В. В. Ягупов. – К.: Либідь, 2002. – 560 с. – Режим доступу: https://eduknigi.com/ped_view.php?id=23.

Кас'яненко О. М. Одошевська Є. С.	ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЯ ДІАГНОСТИКО-КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ, ЩО МАЮТЬ НЕЗНАЧНІ ВІДХИЛЕННЯМИ У ПСИХОФІЗИЧНОМУ РОЗВИТКУ	45
Кідарова Я.Й.	ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ДИТИНИ-ДОШКІЛЬНИКА: ДО СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ	48
Корпанець Ю.Ю.	ЗАГАЛЬНА ТЕХНОЛОГІЯ ПРОДУКТИВНОГО ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ	52
Кохтич Б. В. Микуліна А. К.	ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ В ОБРАЗОТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	55
Кузьма-Качур М.І. Кохан М. Д.	ВПРАВИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З САМОКОНТРОЛЮ І САМООЦІНКИ	59
Кузьма-Качур М. І. Марущинець Д. М.	ФУНКЦІЇ СУЧАСНОГО ПІДРУЧНИКА З КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» ТА ВИМОГИ ДО ЙОГО ПОБУДОВИ	66
Микуліна А. К., Седлак К. Д.	ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ ДЕКОРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ТВОРІВ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА	72
Мовчан А.І.	ТУРИСТИЧНА КАРТОГРАФІЯ В ІТ-ТЕХНОЛОГІЯХ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	76
Молнар Т. І. Долгош Н. М.	СКЛАДНИКИ РОЗВИВАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	78
Розман І.І. Дирда М.М.	ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	83
Розман І.І. Дорогій М.В.	ОСНОВНІ ШЛЯХИ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	86
Розман І.І. Ганькович О.В.	ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ СТОРІТЕЛІНГУ	88
Розман І.І. Онисько В.Ю.	ГОТОВНІСТЬ ПЕДАГОГІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ОСНОВ ЕНОПЕДАГОГІКИ У ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС	91
Бобрушко Н.В. Русин Н.М.	СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	93
Меденці Н.І. Русин Н. М.	НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ДО УМОВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ЧИННИКИ ЯКІ НА НЕЇ ВПЛИВАЮТЬ	98
Чекан О. І.	АНАЛІЗ ЛІНГВОКОГНІТИВНОГО АСПЕКТУ	102

Наукове видання
НАУКА МАЙБУТНЬОГО
 Збірник наукових праць студентів,
 аспірантів та молодих вчених

НЗ4

Наука майбутнього: збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених / гол. ред. колегії В.В. Гоблик; заст. гол. ред. Т.І. Молнар. – Мукачево: РВВ МДУ, 2023. – Вип. 1(11). – 165 с.

У збірнику опубліковані статті студентів, аспірантів та молодих вчених, що відображають результати досліджень з природничих, технічних, гуманітарних, суспільних та економічних наук.

УДК 001(051)(045)''540*6''

***Збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених
 «Наука майбутнього» зареєстрований у Google Scholar***

Підписано до друку 20.12.2022 р.

Формат 60x84 1/16

Папір офсет. Умовн. друк. аркушів 10

Тираж 10. Зам. № 87

Адреса видавництва:

Мукачівський державний університет,
 вул. Ужгородська, 26, м. Мукачево, Закарпатська обл., 89600,
 тел./факс: (03131) 2-11-09. E-mail: rvc@mail.msu.edu.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
 Державного реєстру видавців, виготовлювачів та розповсюджувачів
 видавничої продукції серія ДК № 4916 від 16.06.2015 р.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>